

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА
ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В ЦИФРОВУ ЕПОХУ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 2

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 2. – 684 с.
ISBN 978-617-8763-16-9**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-16-9

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

<i>Ennan Ruslan</i>	
LEGAL REGULATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: INTERNATIONAL EXPERIENCE	232
<i>Кирилюк Алла Володимирівна</i>	
ВІЗУАЛЬНА САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ВІРТУАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.	235
<i>Мартинюк Іван Вікторович</i>	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИВАТНИХ І ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ У ПАТЕНТНОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	238
<i>Hrytsenyuk Vladyslav Oleksandrovych</i>	
THE CONCEPT OF LEGAL PROTECTION OF MULTIMEDIA WORKS IN THE SYSTEM OF COMPLEX OBJECTS OF COPYRIGHT	243
<i>Здирко Єлизавета Михайлівна</i>	
ДО ПИТАННЯ ПРАВОМІРНОСТІ ВИДАЛЕННЯ МЕТАДАНИХ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТА ДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	246
<i>Ларіонов Владислав Сергійович</i>	
ПРАВО НА ЦИФРОВИЙ ОБРАЗ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.	249

СЕКЦІЯ 16. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

<i>Подцерковний Олег Петрович</i>	
ЩОДО РИЗИКІВ НАДМІРНОЇ ЛЕГІТИМАЦІЇ LEX CRYPTOGRAPHICA ТА СУБ'ЄКТІВ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВІРТУАЛЬНИМИ АКТИВАМИ	254
<i>Войнарівський Микола Миколайович</i>	
ПОТРЕБ ПОДОЛАННЯ ДЕФІЦИТУ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ В ПУБЛІЧНО- ПРАВОВИХ СПОРАХ ЗА УЧАСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	257
<i>Гофман Олександр Рудольфович</i>	
ЩОДО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	261
<i>Добровольська Володимира Володимирівна</i>	
ЩОДО ГОСПОДАРСЬКО-ДОГОВІРНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	263
<i>Зама Антоніна Олександрівна</i>	
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ: ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ПОЗОВУ ПРО ВИЗНАННЯ	266
<i>Квасніцька Ольга Олексіївна</i>	
КРИЗА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В МІСТОБУДУВАННІ: ЯК БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУЦІЙ ЛЕГАЛІЗУЄ ЗНИЩЕННЯ ІСТОРИЧНИХ АРЕАЛІВ МІСТ	269
<i>Артюмов Дмитро Володимирович</i>	
ЩОДО НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ.	272
<i>Будзар Павло Степанович</i>	
ЩОДО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.	274
<i>Зарічанський Григорій Віталійович</i>	
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СМАРТ-КОНТРАКТУ	277
<i>Неділько Сергій Миколайович</i>	
ЩОДО ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВЗАЄМНИМ СТРАХУВАННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.	279
<i>Попович Павло Олександрович</i>	
ЩОДО ЗАСТАВИ МАЙБУТЬОГО ВРОЖАЮ (ПЕРЕДЕКСПОРТНОГО ФІНАНСУВАННЯ) ЯК МАЙНОВОГО НЕПОІМЕНОВАНОГО ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	282

дослідницьких питань, зокрема: чим цифрові образи відрізняються від традиційних форм зображення; якими є механізми формування уявлень про себе і світ за допомогою селфі; а також у чому полягає специфіка цього способу пізнання реальності порівняно з попередніми культурними практиками.

Список використаних джерел:

1. Rheingold H. *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1993. 325 p.
2. Turkle S. *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon & Schuster, 1995. 352 p.
3. Walther J. B. Computer-Mediated Communication: Impersonal, Interpersonal, and Hyperpersonal Interaction. *Communication Research*. 1996. Vol. 23. No. 1. P. 3–43.
4. Haraway D. A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-feminism in the Late Twentieth Century. *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature*. New York: Routledge, 1991. P. 149–181.
5. Garry M., Gerrie M. When Photographs Create False Memories. *Current Directions in Psychological Science*. 2005. Vol. 14. No. 6. P. 321–325.
6. Walker J. Mirrors and Shadows: The Digital Aestheticisation of Oneself. *The Proceedings of Digital Arts and Culture*. 2005. P. 184–190.
7. Slevin J. *The Internet and Society*. Cambridge: Polity, 2000. 266 p.
8. Lee D. Women's Creation of Camera Phone Culture. *Fiberculture*. 2005. № 6.

Ключові слова: цифрова ідентичність, візуальна самопрезентація, селфі, віртуальна особистість, цифрове тіло, онлайн-комунікація, цифрова культура, соціальні мережі, фото-тренди, кіберфемінізм.

Key words: digital identity, visual self-presentation, selfies, virtual persona, digital body, online communication, digital culture, social media, photo trends, cyberfeminism.

Мартинюк Іван Вікторович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції,
кандидат юридичних наук, адвокат*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИВАТНИХ І ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ У ПАТЕНТНОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Патентне право як інститут права інтелектуальної власності формується на перетині двох фундаментальних правових категорій – приватного та публічного інтересу, взаємодія яких визначає не лише систему нормативного регулювання, але й практичну ефективність інноваційних систем загалом. Розуміння природи цих інтересів вимагає звернення до теоретико-правового аналізу їхнього змісту, меж та механізмів узгодження.

Приватний інтерес у патентному праві втілюється передусім в інтересі правовласника – фізичної або юридичної особи, якій належить виключне право інтелектуальної власності на винахід. Цей інтерес має майновий і немайновий характер. У доктрині патентного права виключне право нерідко характеризують як «інноваційну монополію» – тимчасове, але юридично гарантоване право забороняти третім особам використання запатентованого об'єкта без дозволу правовласника [1]. Теоретичне обґрунтування такої монополії традиційно спирається на утилітарну теорію стимулів, відповідно до якої суспільство свідомо надає винахідникові тимчасові переваги в обмін на розкриття технічного рішення та його подальший перехід у суспільне надбання після спливу строку охорони [2, с. 55].

Публічний інтерес у патентному праві є більш складним і багатовимірним поняттям. Він охоплює щонайменше три взаємопов'язані складові: доступ суспільства до нових технологій, забезпечення суспільного блага (зокрема сферах охорони здоров'я, екології та безпеки) та стимулювання економічного розвитку через дифузії знань. Угода ТРІПС у преамбулі прямо визнає, що охорона прав інтелектуальної власності має слугувати добробуту суспільства і сприяти технологічним інноваціям, а не лише захисту інтересів правовласників [3].

Між приватним і публічним інтересами існує структурне протиріччя: правовласник зацікавлений у широкому та тривалому захисті свого патенту, тоді як суспільство зацікавлене у якнайшвидшому і найширшому доступі до технологій. Патентне право функціонує саме як правовий механізм балансування: воно одночасно забезпечує правовласнику монополію (приватний інтерес) і обмежує її в часі та обсязі (публічний інтерес). Таким чином, патентне право не просто фіксує протиріччя між приватним і публічним, а виступає інституційним інструментом їхнього динамічного узгодження.

Система патентного права передбачає сукупність механізмів, які конкретизують баланс між правовласником і суспільством на нормативному рівні. Першим і базовим таким механізмом є часові та змістові межі виключних прав. Відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [4] строк дії патенту на винахід становить 20 років від дати подання заявки, після чого об'єкт переходить у суспільне надбання. Крім того, виключне право не поширюється на наукові дослідження, використання в особистих цілях та ряд інших виключень – так звані «дозволені дії», що захищають суспільний інтерес у сфері освіти та науки.

Ключовим інструментом обмеження патентних прав в інтересах суспільства є інститут примусового ліцензування. Примусова ліцензія – це дозвіл, що надається державним органом або судом третій особі на використання запатентованого об'єкта без згоди правовласника, але, як правило, з виплатою справедливої компенсації. Стаття 31 Угоди ТРІПС встановлює допустимі підстави для примусового ліцензування, включаючи надзвичайні обставини, суспільні потреби та антиконкурентну практику. Дохійська декларація 2001 року [5] суттєво розши-

рила можливості застосування інституту примусових ліцензій у сфері охорони здоров'я, підтвердивши право держав-членів СОТ самостійно визначати підстави для їх видачі.

Попри теоретичну виваженість правових конструкцій, реальна практика патентного права демонструє численні дисбаланси та структурні недоліки, які підтримують ефективність механізмів узгодження інтересів. Передусім це проявляється у надмірному розширенні патентної охорони, що обмежує вільний доступ суспільства до знань. Протягом останніх десятиліть тенденція до «замикання» знань через патентування охопила сфери, традиційно пов'язані з суспільним благом, – фармацевтику, біотехнології, програмне забезпечення. Дослідження Всесвітньої організації інтелектуальної власності фіксують стрімке зростання кількості патентних заявок у цих сферах, що свідчить не стільки про інноваційний бум, скільки про стратегічне використання патентування як конкурентного інструменту [6].

Окремою і надзвичайно гострою проблемою є патентний тролінг – практика суб'єктів, які набувають патенти не для реального використання технологій, а виключно з метою отримання компенсацій або ліцензійних платежів шляхом загрози судовими позовами. На думку І. Коросташової, патентний тролінг – шкідливе явище, що набуває в Україні все більших масштабів, полягає у зловживанні правами інтелектуальної власності на корисні моделі та промислові зразки, реєстрація яких стає можливою у зв'язку з певними прогалинами та суперечностями в національному законодавстві [7, с. 27]. На підтвердження небезпеки, яку становить дане явище, можемо зазначити, що за дослідженнями Бостонського університету, щорічні витрати американської економіки від патентного тролінгу складають десятки мільярдів доларів, що свідчить про системний характер проблеми [8].

Проблема обмеженого доступу до критично важливих технологій набула особливої гостроти в контексті пандемії COVID-19. Незважаючи на положення Дохійської декларації, більшість країн зіткнулися з нездоланими правовими та практичними перешкодами при спробі отримати доступ до запатентованих вакцин і лікарських засобів. Ця ситуація яскраво проілюструвала, що формальна наявність механізмів примусового ліцензування не гарантує їхньої ефективності без відповідної інституційної, фінансової та технологічної спроможності держав.

В Україні до цих загальних проблем додається недосконалість правозастосовної практики. Відсутність спеціалізованих судів та недостатня кваліфікація суддів у технічно складних справах – усе це створює системні недоліки у захисті як приватних, так і публічних інтересів. Окремим викликом є цифрова економіка та штучний інтелект: питання патентоздатності AI-генерованих технічних рішень, визначення автора-винахідника та меж охорони програмних алгоритмів залишаються без чітких нормативних відповідей як на національному, так і на міжнародному рівні. Рішення USPTO [9] у справах за участю AI-систем свідчать

про початок формування нового правового дискурсу, але єдиних підходів ще не вироблено.

Вирішення окреслених проблем вимагає комплексного підходу, який поєднує нормативні реформи, інституційний розвиток і зміну правозастосовної культури. Для України ключовим вектором є гармонізація патентного законодавства з правом Європейського Союзу в рамках виконання Угоди про асоціацію. Директива ЄС про патентну охорону біотехнологічних винаходів, регламенти про сертифікати додаткової охорони та Єдиний патентний суд ЄС формують нормативну основу, яку Україна зобов'язана імплементувати. Угода про асоціацію Україна-ЄС у Главі 9 містить розгорнуті положення про охорону інтелектуальної власності, які передбачають суттєве наближення українського права до *acquis communautaire*.

Розширення підстав для примусового ліцензування є одним із найбільш дієвих механізмів відновлення балансу на користь публічного інтересу. Міжнародний досвід свідчить, що ефективне примусове ліцензування можливе лише за умови чітких процедурних гарантій, справедливих механізмів компенсації та достатньої технологічної спроможності ліцензіата. Досвід Бразилії, Таїланду та Індії у сфері фармацевтичного примусового ліцензування демонструє, що держави можуть успішно використовувати цей інструмент без шкоди для загального інвестиційного клімату за умови прозорості та передбачуваності процедур.

Впровадження принципу пропорційності у патентних спорах є ще одним перспективним напрямом. Цей принцип, добре розвинутий у конституційному та адміністративному праві ЄС, вимагає, щоб правові засоби захисту відповідали характеру порушення та не завдавали надмірної шкоди суспільним інтересам. У патентних спорах це може означати відмову у видачі судових заборон (*injunctions*) у випадках, коли правовласник не здійснює реального використання патенту або коли заборона спричинила б непропорційну шкоду суспільству.

Нарешті, особливого значення набуває урахування публічного інтересу в умовах воєнного стану та планування повоєнної відбудови України. Воєнний стан створює специфічний правовий контекст, у якому публічний інтерес у сфері обороноздатності, критичних технологій та доступу до лікарських засобів набуває першочергового значення. Міжнародно-правова база дозволяє державам розширювати застосування примусових ліцензій в умовах надзвичайних ситуацій, що може стати інструментом забезпечення технологічного суверенітету України в критичних секторах. Водночас повоєнна відбудова вимагатиме сприятливого патентного клімату для залучення іноземних інвестицій і трансферу технологій, що означає необхідність забезпечення ефективного захисту приватних прав інвесторів.

Таким чином, патентне право є правовим інструментом динамічного узгодження приватних і публічних інтересів, а не статичним механізмом пріоритизації одного з них. Приватний інтерес правовласника у формі інноваційної монополії та публічний інтерес суспільства у доступі до технологій є рівнозначними за своєю юридичною природою та мають розглядатися у системній єдності.

Список використаних джерел:

1. Dressler M. Assessing the Economic Effects of Patents. *Journal of the Knowledge Economy*. 2011.. Vol. 3(3). URL: https://www.researchgate.net/publication/251389124_Assessing_the_Economic_Effects_of_Patents
2. Кохановська О. Основні теорії права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток сучасного законодавства в Україні. *Право України*. 2011. № 5. С. 53-59. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Kohanovska_52-59.pdf
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text
4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3687-XII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
5. Declaration on the TRIPS agreement and public health. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_trips_e.htm
6. World Intellectual Property Indicators 2025: Patent Highlights. URL: <https://www.wipo.int/web-publications/world-intellectual-property-indicators-2025-highlights/en/patents-highlights.html>
7. Коросташова І. Патентний тролінг як прояв недобросовісної конкуренції: поняття, ознаки, причини. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2015. № 1 (14). С. 23–28.
8. Theodore S. Sims, E conomic Depreciation, Accrual T axation, and the Samuelson Theorem: An Essa y on the Structure of Capital Income Taxation. *Boston University School of Law, Law and Economics Research Paper*. 2012. No. 12-16 URL: https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/433
9. Inventorship Guidance for AI-Assisted Inventions. *Department of Commerce Patent and Trademark Office*. URL: <https://www.federalregister.gov/documents/2024/02/13/2024-02623/inventorship-guidance-for-ai-assisted-inventions>

Ключові слова: патентне право, публічний інтерес, приватний інтерес, виключні права, примусове ліцензування, обмеження патентних прав, охорона прав інтелектуальної власності.

Key words: patent law, public interest, private interest, exclusive rights, compulsory licensing, limitations of patent rights, protection of intellectual property rights.